'Gevloekte plantage': "Dit is de geschiedenis van ons land"

Nieuwe historische roman van Cynthia McLeod

"Dit is de geschiedenis van ons land; deze dingen moeten ze horen, zodat de kinderen weten hoe mensen vermoord werden om suiker."

Door Wim Rutgers

De Nederlandsche Handel-Maatschappij kocht in de laatste decennia van de vorige eeuw enkele plantages tussen de Surinamerivier en de Commewijne, die ze geschikt maakte voor de suikercultuur.
Met de plantage Mariënburg als centrum werd de kolonie Suriname een belangrijke suikerexporteur. De slavernij en het staatstoezicht waren inmiddels al ruimschoots afgeschaft, zodat de plantage voornamelijk door Hindostaanse en Javaanse contractarbeiders gerund werd. Inmiddels is er van deze eens zo productieve plantage weinig meer over dan wat woeste grond, vervallen en verlaten huizen, en een hoop oud roest van wat eens een georganiseerde plantage met een moderne fabriek was. Wat is er gebeurd dat Mariënburg zo vervallen raakte?
Cynthia McLeod schreef in Tweemaal Mariënburg een op archiefonderzoek gebaseerd historisch verhaal, dat ze vervolgens aanvulde met haar fantasie die ze baseerde op een oude vloek die er op de plantage zou rusten.
Het verhaal is een manuscriptfictie. Hoofdpersoon Jetje Vaneycke-Bergen noteert haar geschiedenis en daarmee die van plantage Mariënburg in vier schriften, en geeft die aan het einde van haar leven aan haar kleindochter Rita Cheong Lee - Vaneycke, die vervolgens voor publicatie zorgt.

In 1902 barst er op plantage Mariënburg een staking met opstand uit. Iedere historicus noemt de opstand van de arbeiders van Mariënburg, maar Sandew Hira is er in Van Priari tot en met De Kom, de geschiedenis van het verzet in Suriname, 1630-1940 het uitvoerigst over. Hij beschrijft de slechte werkomstandigheden, de intimidatie van opzichters, de eisen om loonsverhoging die als ze door de directeur Mavor niet ingewilligd worden, uitlopen op openlijke opstand en gewelddadigheden, die de dood van de directeur tot gevolg hebben. Hira meldt niets van de loonsverlaging die McLeod in haar roman beschrijft. Door politieversterking uit de stad worden de vermoedelijke daders gearresteerd , maar dat veroorzaakt nieuwe opstand die uiteindelijk bedwongen wordt ten koste van zeventien doden en negenendertig gewonden, van wie er later nog zeven zouden sterven. McLeod noemt andere cijfers die evenwel dicht in de buurt liggen.
Deze historische arbeidersopstand is de kern van Tweemaal Mariënburg, die dus op een veel later tijdstip door de ogen van een volwassen vrouw beschreven worden - Jetje Bergen - die het meemaakte toen ze nog maar negen jaar oud was.
Jetje Bergen is getuige van het bloedbad en raakt daarvan zo totaal overstuur dat er een tijdlang voor haar leven gevreesd wordt. Maar ook na haar herstel blijft ze Mariënburg verafschuwen omdat er volgens haar nu een vloek over de plantage ligt.

In de schriften van Jetje Bergen is de uit Schotland afkomstige directeur Mavor een onbuigzaam strenge directeur. Jetje is de jongste dochter van boekhouder Ludwig Bergen en zijn vrouw Mathilde, die vijf kinderen hebben die op de plantage opgroeien in een sfeer van separatisme, met grote sociaal-economische tegenstellingen, waarbij de staf in luxe [illegible]ningen in een villawijk woont en de arbeiders in krotten moeten hokken.
Broer Paul, vijftien jaar oud, heeft een 'affaire' met het jonge Hindostaanse meisje Shakuntala, die zwanger raakt en vervolgens zelfmoord pleegt. De woede van haar vader Mahadeo veroorzaakt onrust, maar ook op naburige plantages is het onrustig als er opdracht gegeven wordt de dag- en taaklonen met tien cent (pagina 86) of tien procent (pagina 91) te verlagen. Op Mariënburg loopt die onvrede met de werkomstandigheden uit op looneisen, een staking met een optocht naar de fabriek, waarbij directeur Mavor met kapmessen wordt gedood, waarna de opstand bloedig wordt neergeschoten.
De zestien voorna[illegible]lijk Hindostaanse slachtoffers van de schietpartij krijgen geen fatsoenlijke begrafenis volgens eigen godsdienstige riten, maar worden met ongebluste kalk overgoten in een door de militairen gedolven geheim massagraf gedumpt. Dat is volgens de vertelster de oorzaak dat de plantage voortaan vervloekt is. Er vinden allerlei 'ongelukken' plaats, mensen worden ziek en er zijn plotslinge sterfgevallen.

Het tweede deel van Tweemaal Mariënburg begint vijftien jaar later, als Jetje getrouwd is met dokter August Vaneycke, die op Mariënburg wordt gedetacheerd. Zo keert ze naar de in haar ogen vervloekte plantage uit haar jeugd terug. Er zijn nu veel meer Javaanse arbeiders op de plantage, maar de ongelukken en sterfgevallen blijven plaatsvinden. Als ook haar zoontje sterft, keert Jetje de plantage definitief de rug toe.

Het verhaal in het tweede deel wordt zo haastig verteld, dat het lijkt alsof de schrijfster het grote aantal gegevens waarover ze door haar archiefonderzoek beschikte toch nog kwijt wilde, zonder dat ze in staat was daar een consistent verhaal van te maken. Het is een procédé waar ook het eerdere Vaarwel Merodia! aan leed.

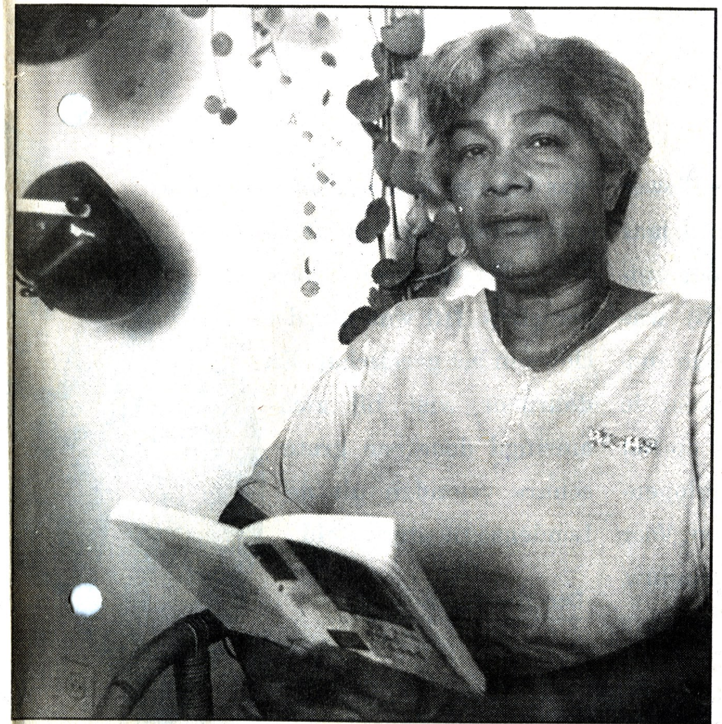

Cynthia McLeod, archieffoto Amigoe

*Cynthia Mc Leod-Ferrier (*Paramaribo 1936) publiceerde de historische romans Hoe duur was de suiker? (1987), Vaarwel Merodia! (1993) en Ma Rochelle passée, Welkom Eldorado (1995). Elisabeth Samson (1993, 1996) is een studie over een vrije, zwarte vrouw in het 18e-eeuwse Suriname, zoals de ondertitel luidt. Over haar bereidt de auteur momenteel een roman voor. Intussen verscheen haar vierde historische roman Tweemaal Mariënburg (1997)*

Cynthia McLeod heeft in vier romans met een eigen populariserende vertelstijl intussen een flink stuk van de Surinaamse geschiedenis voor een groot leespubliek doen herleven. Dat Mariënburg door een vloek tot volstrekt verval raakte kunnen we lezen als een romantische visie, die demonstreert dat het de plantage ongetwijfeld beter vergaan zou zijn als in het verleden de arbeiders er minder slecht behandeld waren.
Het optimisme aan het einde van de inleiding van het boek, waarin McLeod schrijft hoeveel er in Suriname intussen bereikt werd, is op niets gebaseerd en sluit volstrekt niet aan bij de inhoud van Tweemaal Mariënburg. Eerder lijkt Mariënburg een voorbeeld van wat John Jansen van Galen in 1995 over Suriname als Hollandse erfenis als Kapotte plantage omschreef.

De suikerplantage Mariënburg is een metafoor voor het koloniale systeem van het hele land in het algemeen. Het massagraf is symbool voor koloniale onkunde en kwade wil. Zoals op Mariënburg, zo zijn er vele onvindbare, door planten, struiken en bomen overwoekerde graven, zoals Cynthia McLeod aan het eind van haar verhaal omschrijft: "Op alle ruim vijfhonderd plantages die Suriname gekend heeft, zijn er massagraven. Misschien niet letterlijk massagraven maar in ieder geval massa's graven. Massa's graven van de slaven, die er werden onderdrukt en uitgebuit, massa's graven van Hindostanen en Javanen die hetzelfde lot ondergingen. En in het oerwoud zijn massa's graven van de militairen die jacht moesten maken op de marrons en zeker ook van de marrons zelf. (...) Misschien moet het zo wanneer duizenden, tien- en honderdduizenden worden uitgebuit om aan een handjevol mensen in een land overzee of in het eigen land weelde en luxe te geven."

Cynthia McLeod:
Tweemaal Mariënburg.
Schoorl: Uitgeverij Conserve
270 pagina's
ISBN 90 5429 087 0